

บทความวิจัย

ปัญหาทางกฎหมายในการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวน ผู้มีอำนาจออกคำสั่งไต่ถามข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน

Legal Issues concerning Inquiry Officials Discretion to Order Criminal Disputes Mediation at the Investigation Stage

วันที่รับบทความ (Received) : 20 เมษายน 2569

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 เมษายน 2569

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2569

วันที่ตีพิมพ์บทความ (Publish an article) : 29 มิถุนายน 2569

เอกพล จัยสองแก้ว ¹

Ekkaphon Chuisongkaeo

นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Master's degree student, Master of Laws program,

Department of Law, Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University.

เลขที่ 272 หมู่ที่ 9 ถนนสุราษฎร์-นาสาร ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100

No. 272 Moo 9, Suratthani-Nasan Road, Khunthale Subdistrict,

Mueang District, Suratthani Province 84100

E-mail : take7602@gmail.com

นิรมล ยินดี ^{2*}

Niramol Yindee

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Associate Professor Dr., Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University

เลขที่ 272 หมู่ที่ 9 ถนนสุราษฎร์-นาสาร ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100

No. 272 Moo 9, Suratthani-Nasan Road, Khunthale Subdistrict,

Mueang District, Suratthani Province 84100

*Corresponding Author, E-mail: jjju5940@gmail.com

¹ ผู้เขียนหลัก (first author)

² ผู้เขียนร่วม (co-author)

* ผู้ประสานงาน (Corresponding Author)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหากฎหมายในการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งไต่สวนข้อเท็จจริงทางอาญาในชั้นสอบสวน 2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายเกี่ยวกับการไต่สวนข้อเท็จจริงทางอาญาของประเทศไทยและต่างประเทศ และ 3) หาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งไต่สวนข้อเท็จจริงทางอาญาในชั้นสอบสวน วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทั้งเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ตำรา กฎหมาย บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และข้อมูลสืบค้นทางอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัยพบว่า พระราชบัญญัติการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2562 มาตรา 44 วรรคหนึ่ง ซึ่งกำหนดให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนมีอำนาจดุลพินิจในการพิจารณามีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้คู่กรณีเข้าสู่กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีอาญา มีปัญหาทางกฎหมายสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ปัญหาการตีความพฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง ซึ่งกฎหมายมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนไว้ ส่งผลให้การใช้ดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวนในแต่ละพื้นที่ขาดบรรทัดฐานเดียวกัน 2) ปัญหาการออกแบบระบบให้เป็นดุลพินิจโดยสมบูรณ์ ซึ่งเปิดช่องให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนสามารถลบล้างเจตนาของคู่กรณีที่ประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงได้ และ 3) ปัญหาการขาดโต้แย้งดุลพินิจ กล่าวคือกฎหมายมิได้ให้สิทธิแก่คู่กรณีในการอุทธรณ์โต้แย้งคำสั่งดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวนได้แต่อย่างใด

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2562 มาตรา 44 โดยการออกระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการมีดุลพินิจออกคำสั่งของหัวหน้าพนักงานสอบสวนในการไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีอาญา เพื่อกำหนดพฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรงเป็นบรรทัดฐาน และควรบัญญัติให้คู่กรณีมีสิทธิอุทธรณ์โต้แย้งดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวนเพื่อให้เกิดกระบวนการตรวจสอบและถ่วงดุลภายในกระบวนการยุติธรรม

คำสำคัญ : ดุลพินิจ; การไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีอาญา; พนักงานสอบสวน; กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์; พระราชบัญญัติการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2562

Abstract

This research article aims to 1) study legal problems in the use of discretion by investigators authorized to order mediation in criminal disputes at the investigation stage, 2) examine concepts, theories, and laws relating to criminal dispute mediation in Thailand and foreign countries, and 3) propose guidelines for improving laws concerning the use of discretion by investigators authorized to issue mediation orders for criminal disputes at the investigation stage. The research employs a qualitative approach using documentary research methodology, covering both Thai and foreign documents including textbooks, statutes, academic articles, research papers, theses, and reliable electronic databases.

The research findings reveal that Section 44, paragraph one of the Dispute Mediation Act B.E. 2562 (2019), which grants the chief investigator discretionary power to issue orders permitting or denying parties' access to criminal mediation proceedings, contains three significant legal problems: (1) ambiguity in interpreting the criterion of 'non-serious offense circumstances,' as the law fails to specify clear standards, resulting in inconsistent discretionary application among investigators in different areas; (2) a design flaw in establishing an entirely discretion-based system, allowing the chief investigator to override the voluntary intent of parties wishing to enter mediation; and (3) the absence of a discretion-challenge mechanism, meaning the law provides no right for parties to appeal or contest the chief investigator's discretionary order.

The researcher proposes that the Dispute Mediation Act B.E. 2562 Section 44 should be amended by issuing a Royal Thai Police regulation establishing clear standards for the chief Inquiry Officer discretion regarding non-serious offense circumstances. Furthermore, legislation should be enacted to grant parties the right to appeal against the chief investigator's discretionary order, thereby establishing a system of checks and balances within the criminal justice process.

Keywords: Discretion; Criminal Dispute Mediation; Inquiry Officer; Restorative Justice; Dispute Mediation Act B.E. 2562

1. บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถือเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงอยู่ของรัฐสมัยใหม่ เนื่องจากเป็นกลไกที่รัฐใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันอาชญากรรม และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยนับแต่ปีพุทธศักราช 2477 ได้ยอมรับรูปแบบการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) โดยมีการแบ่งแยกอำนาจในการดำเนินคดีออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ อำนาจในการสืบสวนสอบสวนคดี อำนาจในการสั่งคดี (การฟ้องคดี) และอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีความยืดหยุ่นและเกิดปัญหาปริมาณคดีอาญาล้นศาลตามมาเป็นเวลาหลายสิบปี (อัศครร ไชยพงษ์, 2568)

พัฒนาการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้เกิดการยอมรับในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives to Justice) ซึ่งในกรณีของคดีอาญา กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนับเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ที่มุ่งเน้นให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสวงหามาตรการที่เหมาะสมเยียวยาความเสียหาย อันช่วยลดทอนปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและประหยัดทรัพยากรของรัฐ (เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว และคณะ, 2561)

ประเทศไทยได้บัญญัติพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 รองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวนคดี โดยในหมวด 4 ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน มาตรา 44 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดให้ "พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจ" คือหัวหน้าพนักงานสอบสวนมีอำนาจดุลพินิจในการพิจารณาออกคำสั่งอนุญาตให้คู่กรณีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา โดยใช้เหตุพิจารณาว่า "พฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง และไม่ส่งผลกระทบรุนแรงต่อสังคมโดยรวม" อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวยังคงมีความไม่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดปัญหาทางกฎหมายในทางปฏิบัติ อันนำมาสู่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อแสวงหาแนวทางพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวนคดีของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายในการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน
2. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาของประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทั้งเอกสารภาษาไทยและเอกสารภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ตำรา กฎหมาย บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลสืบค้นทางอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถอ้างอิงแหล่งที่มาที่มีความน่าเชื่อถือ โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบด้วยวิธีแบบพรรณนาความ

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกฎหมายการไกล่เกลี่ยคดีอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา ส่วนแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรากฎหมาย บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. การทบทวนวรรณกรรม

4.1 แนวคิดกระบวนการยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายถึง วิธีดำเนินการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคลโดยบุคลากรและองค์กรที่มีหน้าที่บริหารงานยุติธรรม ประกอบด้วย พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ และศาล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554) กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีใช้กระบวนการเพื่อการแก้แค้น แต่เป็นกระบวนการในเชิงสัญลักษณ์และหลักประกันให้แก่สังคมว่าปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจะถูกป้องกันปราบปราม และแก้ไขเยียวยาโดยกลไกทางกฎหมาย (อัศครร ไชยพงษ์, 2568)

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives to Justice) ได้รับการยอมรับในระดับสากลในฐานะที่เป็นกระบวนการออกแบบให้เกิดพื้นที่ให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดโทษหรือการแสวงหามาตรการที่เหมาะสมเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น (เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว และคณะ, 2561) กระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีอาญา ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ที่มุ่งแสวงหาจุดร่วมในการชดเชยเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายโดยผู้กระทำผิด โดยผู้กระทำผิดยอมรับและสำนึกผิดในการกระทำที่ตนก่อขึ้น ทดแทนการดำเนินคดีอาญาตามระบบปกติ

4.2 แนวคิดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 39 หมายถึง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน ระงับคดีอาญา โดยพนักงานสอบสวนจัดให้คู่กรณีในคดีอาญา ได้แก่ ผู้ต้องหาและผู้เสียหาย มีโอกาสเจรจาตกลงหรือเยียวยาความเสียหายเพื่อระงับคดีอาญา คดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นสอบสวนตามมาตรา 41 ประกอบด้วย (1) คดีความผิดอันยอมความได้ (2) คดีความผิดลหุโทษตามมาตรา 390 ถึงมาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และ (3) ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปีตามบัญชีแนบท้ายพระราชบัญญัติ อาทิจำนองความผิดฐานทำร้ายร่างกาย และความผิดฐานลักทรัพย์

4.3 กฎหมายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในต่างประเทศ

สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีการรับรองกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้มีการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดี โดยเน้นหลักความสมัครใจของคู่กรณีเป็นสำคัญ

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีกลไกการตกลงชดเชยความเสียหายให้ผู้เสียหาย (Täter-Opfer-Ausgleich) บัญญัติในมาตรา 46a แห่งประมวลกฎหมายอาญา ให้ศาลสามารถลดโทษหรือลดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดที่ชดเชยความเสียหายแล้ว

สหรัฐอเมริกามีกระบวนการต่อรองคำรับสารภาพ (Plea Bargaining) รับรองตาม Rule 11(E)(1) ของ Federal Rule of Criminal Procedure ซึ่งยืนยันในเจตนาของคู่ความที่ประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยพนักงานอัยการไม่สามารถใช้อำนาจลบล้างเจตนาของคู่ความในฐานะความผิดระดับไม่ร้ายแรง (Misdemeanor) ได้

4.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้อยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ข้อที่ 10 และกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ข้อที่ 14 ที่รับรองสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ประกอบกับหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรา 44 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มีความบกพร่องในด้านใดและควรแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร

5. ผลการวิจัย

5.1 ปัญหาทางกฎหมายในการใช้ดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวน

จากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 44 วรรคหนึ่ง กำหนดให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนมีอำนาจดุลพินิจในการพิจารณาออกคำสั่งอนุญาตให้คู่กรณีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา โดยอาศัยเหตุพิจารณา "พฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง และไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม" ซึ่งเกิดประเด็นปัญหาทางกฎหมาย 3 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาการตีความพฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง กฎหมายบัญญัติถ้อยคำอย่างกว้างโดยมิได้กำหนดเนื้อหาในทางรายละเอียดไว้ ส่งผลให้การใช้ดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวนในแต่ละท้องที่ขาดบรรทัดฐานเดียวกัน และดำเนินไปตามทัศนคติและประสบการณ์ส่วนบุคคลของแต่ละคน อันเป็นการใช้ดุลพินิจในลักษณะอัตวิสัยจนเกินสมควร

2. ปัญหาการขาดระบบการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจและการโต้แย้งคัดค้าน กล่าวคือ แม้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะสมัครใจประสงค์เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย และคดีอยู่ในฐานความผิดที่กฎหมายเปิดช่องให้ไกล่เกลี่ยได้ แต่หากหัวหน้าพนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจไม่อนุญาต กระบวนการไกล่เกลี่ยก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ อันขัดต่อหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มุ่งเน้นความสมัครใจของคู่กรณีเป็นสำคัญ

การโต้แย้งดุลพินิจ กฎหมายมิได้ให้สิทธิแก่คู่กรณีในการอุทธรณ์โต้แย้งคำสั่งดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวน ทำให้ไม่เกิดกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลหรือการทบทวนดุลพินิจประการนี้ อันเป็นการมอบอำนาจดุลพินิจในทางเด็ดขาดจนเกินสมควร

5.2 ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาของประเทศไทยและต่างประเทศ

5.2.1 กฎหมายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) ซึ่งรับรองกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาไว้อย่างเป็นระบบ ภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Code de procédure pénale) โดยบทบัญญัติมาตรา 41-1 กำหนดให้พนักงานอัยการ (Procureur de la République) มีอำนาจเสนอมาตรการทางเลือกก่อนการฟ้องคดีอาญา (mesures alternatives aux poursuites) ได้หลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นคือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (médiation pénale) ซึ่งมุ่งให้คู่กรณีได้บรรลุข้อตกลงชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่กัน อันเป็นเงื่อนไขในการยุติการดำเนินคดีอาญา

จุดเด่นสำคัญของระบบฝรั่งเศสที่แตกต่างจากประเทศไทย คือ เมื่อคู่กรณีแสดงความสมัครใจเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยแล้ว พนักงานอัยการจะไม่สามารถใช้ดุลพินิจส่วนตัวปฏิเสธการไกล่เกลี่ยได้โดยพลการ โดยกฎหมายกำหนดว่าการไกล่เกลี่ยจะต้องดำเนินการโดยผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานอัยการ ซึ่งต้องเป็นบุคคลอิสระที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด มิใช่ตัวพนักงานอัยการเอง จึงทำให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจในกระบวนการไกล่เกลี่ยอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ หากการไกล่เกลี่ยสำเร็จ พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้อง (classement sans suite) หรือสั่งระงับคดีตามเงื่อนไขที่ตกลงกัน ส่งผลให้ผู้ต้องหาพ้นจากการถูกดำเนินคดีอาญาต่อไป

5.2.2 กฎหมายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร มีกลไกสำคัญที่เรียกว่า "การตกลงชดเชยความเสียหายให้ผู้เสียหาย" (Täter-Opfer-Ausgleich หรือ TOA) บัญญัติไว้ในมาตรา 46a แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน (Strafgesetzbuch : StGB) ซึ่งกำหนดให้ศาลสามารถลดโทษหรืองดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดที่ได้ชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายอย่างสมบูรณ์แล้ว โดยพิจารณาจากความพยายามโดยจริงใจของผู้กระทำความผิดในการเยียวยาความเสียหายดังกล่าว

ในด้านของกระบวนการสอบสวนคดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (Strafprozessordnung : StPO) มาตรา 153a กำหนดให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีอำนาจระงับการดำเนินคดีชั่วคราว โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งหากผู้ต้องหาปฏิบัติตามเงื่อนไขครบถ้วนแล้ว คดีจะถูกระงับโดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อไป ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยอย่างชัดเจน คือ ระบบกฎหมายเยอรมันกำหนดเหตุพิจารณาของดุลพินิจ (Ermessen) ไว้อย่างเป็นทางการ มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน โดยผูกพันกับ "ความร้ายแรงของคดี" (Schwere der Schuld) ซึ่งต้องไม่อยู่ในระดับที่สังคมต้องการให้ดำเนินคดีอาญาต่อไป

5.2.3 กฎหมายการไต่ถามข้อพิพาทคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) ซึ่งมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่โดดเด่นคือ การต่อรองคำรับสารภาพ (Plea Bargaining) รับรองไว้ตาม Rule 11(E)(1) ของ Federal Rule of Criminal Procedure Rule ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ใช้ในการแก้ปัญหาคดีล้นศาล โดยเปิดให้คู่ความสามารถต่อรองและตกลงกันในเรื่องของความผิดที่จะรับสารภาพและโทษที่จะได้รับก่อนมีคำพิพากษา

หลักการสำคัญของระบบสหรัฐอเมริกาที่แตกต่างจากประเทศไทย คือ เมื่อฝ่ายจำเลยที่ถูกดำเนินคดีในฐานความผิดระดับไม่ร้ายแรง (Misdemeanor) ประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการต่อรองคำรับสารภาพ และฝ่ายผู้เสียหายยินยอมให้ใช้มาตรการดังกล่าว พนักงานอัยการจะต้องดำเนินการตามเจตนาของคู่ความ พนักงานอัยการไม่สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายลบล้างเจตนาของคู่ความที่ประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการต่อรองคำรับสารภาพในฐานความผิดระดับไม่ร้ายแรงได้ ทั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่าระบบกฎหมายสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญต่อเจตนาของคู่ความเป็นหลัก มิใช่อำนาจดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นที่ตั้ง (สมศักดิ์ ทิมพิทักษ์, 2555, น. 7)

5.2.4 กฎหมายของประเทศไทย

พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายกลางที่บัญญัติขึ้นเพื่อรองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ โดยในส่วนของ การไต่ถามข้อพิพาทในคดีอาญา บัญญัติไว้ในหมวด 4 ตั้งแต่มาตรา 39 ถึงมาตรา 59 ซึ่งกำหนดฐานความผิดที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไต่ถามข้อพิพาทในชั้นสอบสวนได้ ประกอบด้วย (1) คดีความผิดอันยอมความได้ (2) คดีความผิดลหุโทษตามมาตรา 390-397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และ (3) ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปีตามบัญชีแนบท้ายพระราชบัญญัติ ได้แก่ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย (มาตรา 295) ความผิดฐานลักทรัพย์ (มาตรา 334) เป็นต้น (พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562, มาตรา 41)

ในส่วนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 บัญญัติให้ในคดีความผิดที่ยอมความได้ ผู้เสียหายและผู้ต้องหาอาจตกลงกันในการถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกันได้ ซึ่งเป็นรากฐานหนึ่งของกระบวนการไต่ถามข้อพิพาทในคดีอาญา อย่างไรก็ตาม กฎหมายไทยยังขาดกลไกที่ชัดเจนในการกำหนดมาตรฐานดุลพินิจของผู้มีอำนาจ และไม่มีระบบอุทธรณ์โต้แย้งดุลพินิจที่เป็นรูปธรรม อันก่อให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข

5.3 ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งไต่ถามข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาทางกฎหมายในประเทศไทยกับมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบและแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวทางหลัก ดังนี้

แนวทางที่ 1 การออกกระเปียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติกำหนดหลักเกณฑ์ "พฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง"

ผลการวิจัยพบว่า ควรออกระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการมีดุลพินิจออกคำสั่งของหัวหน้าพนักงานสอบสวนในการไล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญากรณีพฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง และไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ตามมาตรา 44 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการไล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยระเบียบดังกล่าวควรกำหนดปัจจัยในการพิจารณาอย่างน้อย ดังนี้

1. ลักษณะและปริมาณความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด โดยกำหนดเพดานความเสียหายทางกายภาพและทางทรัพย์สินที่ถือว่า "ไม่ร้ายแรง" ไว้อย่างชัดเจน เช่น ความเสียหายทางร่างกายที่ไม่ถึงขั้นพิการถาวร หรือความเสียหายทางทรัพย์สินที่ไม่เกินวงเงินที่กำหนด

2. สถานะและความสัมพันธ์ของคู่กรณี โดยคำนึงถึงว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว มิใช่การกระทำโดยผู้กระทำความผิดอาชีพ (Professional Criminal) หรือกลุ่มองค์กรอาชญากรรม

3. ประวัติการกระทำความผิดของผู้ต้องหา โดยพิจารณาว่าเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก (First Offender) หรือเคยกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันมาก่อน ซึ่งอาจสะท้อนถึงพฤติกรรมซ้ำเติมที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม

4. ผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมและความสงบเรียบร้อย โดยกำหนดประเภทคดีที่ชัดเจนว่าคดีใดถือว่าส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม เช่น คดีที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนจำนวนมาก หรือคดีที่มีลักษณะเป็นการกระทำซ้ำต่อผู้เสียหายรายเดิม ซึ่งกรณีดังกล่าวจะต้องถูกยกเว้นจากการบวนการไล่เกลี่ย การกำหนดปัจจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นหลักเกณฑ์ในระเบียบ จะส่งผลให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจบนพื้นฐานของบรรทัดฐานเดียวกันทั่วราชอาณาจักร ลดความแตกต่างในการปฏิบัติที่เกิดจากทัศนคติและประสบการณ์ส่วนบุคคล ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับระบบกฎหมายเยอรมันที่กำหนดเหตุพิจารณาดุลพินิจ (Ermessen) ไว้อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน

แนวทางที่ 2 การแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติการไล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 บัญญัติสิทธิอุทธรณ์โต้แย้งดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวน

ผลการวิจัยพบว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติการไล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยบัญญัติเพิ่มเติมวรรคสองและวรรคสาม เพื่อรับรองสิทธิของคู่กรณีในการอุทธรณ์โต้แย้งคำสั่งดุลพินิจไม่อนุญาตของหัวหน้าพนักงานสอบสวน โดยมีสาระสำคัญของบทบัญญัติที่ควรแก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

1. กำหนดให้คู่กรณีมีสิทธิยื่นอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตของหัวหน้าพนักงานสอบสวนต่อผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด หรือผู้บังคับการตำรวจนครบาล (แล้วแต่กรณี) ภายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น 7 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง

2. กำหนดให้ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด หรือผู้บังคับการตำรวจนครบาล มีอำนาจในการพิจารณาอุทธรณ์และมีคำสั่งภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยการพิจารณาต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตามแนวทางที่ 1

3. กำหนดให้คำสั่งของผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด หรือผู้บังคับการตำรวจนครบาล เป็นที่สุด เพื่อมิให้กระบวนการอุทธรณ์ยืดเยื้อจนเกินสมควร อันขัดต่อวัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ยที่มุ่งให้การดำเนินคดีสิ้นสุดอย่างรวดเร็ว

การแก้ไขกฎหมายในแนวทางดังกล่าวนี้ จะส่งผลให้เกิดกระบวนการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวน ซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติรัฐ ที่กำหนดให้การใช้อำนาจรัฐทุกประการ ต้องมีกระบวนการตรวจสอบจากองค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมาย อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 และกติกาสากล ICCPR ข้อบทที่ 14 ที่รับรองสิทธิของบุคคลในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551)

6. อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 44 วรรคหนึ่ง มีปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของเหตุพิจารณาดุลพินิจ ทั้งนี้เพราะกฎหมายบัญญัติถ้อยคำเพียงว่า "พฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง และไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม" โดยมิได้กำหนดรายละเอียดเพิ่มเติม แม้แต่ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา พ.ศ. 2562 ก็ได้กำหนดระเบียบหลักเกณฑ์การพิจารณาไว้เช่นเดียวกัน สอดคล้องกับแนวคิดของคณิต ฒ นคร (2564) ที่อธิบายว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตั้งอยู่บน "หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง" อันต้องการกรอบกฎหมายที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ในต่างประเทศทั้งระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) และระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ต่างให้ความสำคัญต่อเจตนาของคู่กรณีในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้เพราะหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามมาตรฐานองค์การสหประชาชาติ (มติ 2016/17 พฤศจิกายน ค.ศ. 2017) เน้นย้ำว่าการมีส่วนร่วมอย่างสมัครใจของคู่กรณีเป็นองค์ประกอบสำคัญ แตกต่างจากระบบของประเทศไทยที่มอบอำนาจดุลพินิจเบ็ดเสร็จแก่หัวหน้าพนักงานสอบสวนแต่เพียงฝ่ายเดียว สอดคล้องกับสมศักดิ์ ทิมพิทักษ์ (2555) ที่ชี้ว่าระบบการต่อรองคำรับสารภาพในสหรัฐอเมริกา ตาม Rule 11(E)(1) ของ Federal Rule of Criminal Procedure ยืนยันในสิทธิของคู่ความที่ประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของประเทศไทยควรดำเนินการใน 2 แนวทาง ได้แก่ (1) การออกระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติกำหนดหลักเกณฑ์พฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรงเป็นบรรทัดฐาน และ (2) การแก้ไขพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 44 เพื่อให้คู่กรณีมีสิทธิอุทธรณ์โต้แย้งดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวน สอดคล้องกับแนวคิดของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (2564) ที่มุ่งเสริมสร้างให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีประสิทธิภาพและดำรงอยู่บนมาตรฐานระดับสากล

7. บทสรุป

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นสอบสวนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในทางปฏิบัติ สะท้อนจากสถิติความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยที่สูงกว่าร้อยละ 90 นับแต่ปี พ.ศ. 2564 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม มาตรการ 44 วรรคหนึ่งของกฎหมายฉบับดังกล่าวมีปัญหาทางกฎหมายสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ปัญหาการตีความพฤติการณ์ความผิดไม่ร้ายแรง ปัญหากระบวนการยุติธรรมที่ลบล้างเจตนาของคู่กรณี และปัญหาการขาดกระบวนการโต้แย้งดุลพินิจ ปัญหาทางกฎหมายเหล่านี้ส่งผลให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของผู้เสียหายและผู้ต้องหายังคงมีข้อจำกัด และขัดต่อหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระดับสากล

การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา ชี้ให้เห็นว่าประเทศดังกล่าวต่างให้ความสำคัญต่อเจตนาของคู่กรณีในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และออกแบบระบบที่ป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจดุลพินิจลบล้างเจตนาดังกล่าว ซึ่งประเทศไทยสามารถนำบทเรียนดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมใน 3 ประการ ดังนี้

1. การนำแบบอย่างจากสาธารณรัฐฝรั่งเศสมาใช้ในการกำหนดองค์กรผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นอิสระ กล่าวคือ ระบบฝรั่งเศสกำหนดให้ผู้ไกล่เกลี่ยต้องเป็นบุคคลอิสระที่ได้รับมอบหมาย มิใช่ตัวพนักงานสอบสวนเอง ประเทศไทยควรนำหลักการนี้มาประยุกต์ใช้โดยแก้ไขพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เพื่อกำหนดให้มีคณะกรรมการไกล่เกลี่ยระดับสถานีตำรวจ ประกอบด้วยหัวหน้าพนักงานสอบสวน ผู้แทนจากศูนย์ยุติธรรมชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิจากชุมชนอย่างน้อยหนึ่งคน เพื่อร่วมกันพิจารณา คำร้องขอไกล่เกลี่ย แทนที่จะมอบอำนาจดุลพินิจทั้งหมดให้แก่หัวหน้าพนักงานสอบสวนแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งจะช่วยลดการใช้ดุลพินิจในลักษณะอัตวิสัยและสร้างความโปร่งใสในกระบวนการได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. การนำแบบอย่างจากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาใช้ในการกำหนดเหตุพิจารณาดุลพินิจเป็นบรรทัดฐาน กล่าวคือ ระบบเยอรมันกำหนด "ความร้ายแรงของคดี" (Schwere der Schuld) ไว้เป็นหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมในระดับกฎหมาย ประเทศไทยควรนำหลักการนี้มาประยุกต์ใช้โดยออกระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการใช้ดุลพินิจออกคำสั่งไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา กำหนดปัจจัยพิจารณาที่เป็นรูปธรรม เช่น ระดับความเสียหายทางร่างกายที่ไม่ถึงขั้นสาหัสหรือพิการถาวร ระดับความเสียหายทางทรัพย์สินที่ไม่เกินวงเงินที่กำหนด ลักษณะการกระทำที่เป็นความผิดเฉพาะเจาะจงมิใช่อาชญากรรมต่อเนื่อง และสถานะของผู้ต้องหาที่เป็นผู้กระทำความผิดครั้งแรก (First Offender) โดยจัดทำเป็นตารางเกณฑ์ (Checklist) ที่พนักงานสอบสวนทุกนายสามารถใช้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันได้ทั่วราชอาณาจักร

3. การนำแบบอย่างจากสหรัฐอเมริกามาใช้ในการรับรองสิทธิอิทธิพลโต้แย้งดุลพินิจ กล่าวคือ ระบบสหรัฐอเมริกาภายใต้ Rule 11(E)(1) ของ Federal Rule of Criminal Procedure ยืนยันว่าเมื่อคู่ความในฐานความผิดไม่ร้ายแรง (Misdemeanor) สมควรเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือก เจ้าหน้าที่รัฐไม่อาจลบล้างเจตนาดังกล่าวได้ ประเทศไทยควรนำหลักการนี้มาประยุกต์ใช้โดยแก้ไขมาตรา 44 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 บัญญัติเพิ่มเติม 2 ส่วน คือ 1) เพิ่มบทสันนิษฐานทางกฎหมายว่าหากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจและคดีอยู่ในฐานความผิดที่กำหนด หัวหน้า

พนักงานสอบสวนต้องมีคำสั่งอนุญาต เว้นแต่จะมีเหตุอันชัดแจ้งตามหลักเกณฑ์ที่ระเบียบกำหนดไว้ และ 2) บัญญัติสิทธิของคู่กรณีในการยื่นอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตต่อผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดหรือผู้บังคับการตำรวจนครบาลภายใน 7 วัน ซึ่งต้องมีคำวินิจฉัยภายใน 15 วัน เพื่อมิให้กระบวนการยึดเยื้อจนสูญเสียประโยชน์ของการไต่สวน

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ออกระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการมีดุลพินิจออกคำสั่งของหัวหน้าพนักงานสอบสวนในการไต่สวนข้อพิพาทในคดีอาญากรณีพฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรงและไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ตามมาตรา 44 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์พฤติการณ์ดังกล่าวให้เป็นบรรทัดฐานในทางปฏิบัติ ลดการใช้ดุลพินิจในลักษณะอัตวิสัย

2. ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 44 โดยบัญญัติให้คู่กรณีมีสิทธิอุทธรณ์โต้แย้งดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวนในกรณีมีคำสั่งไม่อนุญาตให้เข้าสู่กระบวนการไต่สวนคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อให้เกิดกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจดุลพินิจและส่งเสริมสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

8.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบของกระบวนการอุทธรณ์โต้แย้งดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวนที่เหมาะสมกับบริบทของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย เพื่อให้การแก้ไขกฎหมายมีความสมบูรณ์และนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. เอกสารอ้างอิง

- กรมองค์การระหว่างประเทศ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*. กระทรวงการต่างประเทศ.
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2551). *กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง*. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
คณิต ณ นคร. (2564). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). วิญญูชน.
เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว และคณะ. (2561). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาความคุ้มค่าและประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก* (รายงานผลการวิจัย). สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
พินิจ ทิพย์มณี. (2553). *การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย* (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
พระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 136, ตอนที่ 67 ก, หน้า 1.

- ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา พ.ศ. 2562. (2562, 19 พฤศจิกายน).
- ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา การพิจารณาและระยะเวลาการสั่งคำร้อง และกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา พ.ศ. 2562. (2562, 19 พฤศจิกายน).
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2564). *คู่มือว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ฉบับปรับปรุงครั้งที่สอง ชุดคู่มือด้านความยุติธรรมทางอาญา*. กระทรวงยุติธรรม.
- สมศักดิ์ ทิมพิทักษ์. (2555). *ปัญหาและผลกระทบหากนำหลักการต่อรองการรับสารภาพมาใช้*. รายงานผลงานส่วนบุคคลการอบรมหลักสูตร "ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น" รุ่นที่ 10. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2567). *รายงานสถานการณ์อาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม ประจำปี พ.ศ. 2567*. กระทรวงยุติธรรม.
- อัศกร ไชยพงษ์. (2568). *กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. บริษัท สามดี ออล์ จำกัด.
- อัศกร ไชยพงษ์. (2567). ปัญหาหน้าที่อำนาจตามกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 17(3), 135-164.
- Akkakorn Chaiyapong, Vachiravitch Ittithanasuphavitch, Niramol Yindee, Jiddarom Rattanawut, & Wuttisak Nakhan. (2019). Guidelines for the Appropriate Career Development of the Elderly in Makok Neau Sub-District Municipality, Phatthalung, Thailand. *Asian Administration and Management Review*, 1(2), 202-213.
- Tonry, M. (2019). *Comparing criminal justice systems across nations: The challenge of a global perspective (2nd ed.)*. University Press.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2020). *Handbook on Restorative Justice Programmes (2nd ed.)*. United Nations

